

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

- Mistä tulemme – mielenterveys- ja päihdepalveluissa tapahtunut kehitys viime vuosikymmeninä
- Missä olemme – mielenterveysongelmien, päihteiden käytön ja päihdeongelmien yleisyys
- Minne menemme - kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma – yhteiset linjauksen mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015
- Miten suunnitelma on otettu vastaan?
- Toimeenpano

Päihdetyö ja mielenterveystyö – kolme lakia, kaksi erilaista järjestelmää

- Päihdetyö
  - päihdehuoltolaki (41/1986): päihteiden ongelmakäytön ehkäisy (myös raittiustyölaki 828/1982) ja päihdehuollon palvelut (päihdepalvelut peruspalveluissa & päihdehuollon erityispalvelut, sosiaali- ja terveydenhuolto)
  - avohoidon painottaminen; laitoshoidossa hoidettujen asiakkaiden määrän puolittuminen, hoitajaksojen lyhentyminen
  - A-klinikoiden ja katkaisuhoidon asiakasmäärät kasvussa vuodesta 2004, samoin alkoholisairauksien hoitajakset kasvussa; päihdehuollon kuntouttavan laitoshoidon asiakasmäärissä ei suurempia muutoksia
  - pääosin sosiaalihuollon palveluja ja lisääntyvästi tuottajana järjestöt ja yksityiset palveluiden tuottajat
- Mielenterveystyö
  - mielenterveyslaki (1116/1990): mielenterveystyö ja mielenterveyspalvelut (lääketieteellisin perustein annettavat sosiaali- ja terveyspalvelut; kansanterveystyö & erikoissairaanhoido)
  - avohoidon painottaminen; sairaalan vuodeosastopaikkojen väheneminen, hoitajakset lyhentyneet
  - sairaalassa hoidettujen potilaiden määrä vakiintunut B-mielisairaaloiden lakkauttamisen jälkeen
  - hoitopalvelut pääosin julkisen terveydenhuollon tuottamia hoitopalveluja, lisääntyvästi vastaa erikoissairaanhoido; asumispalvelut järjestöjen yms. tuottamia

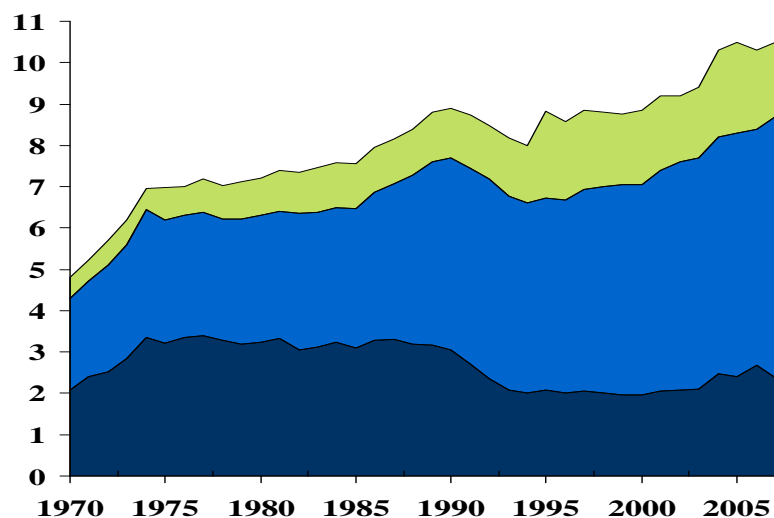
Päihdepalvelut 1990-luvulla

- päihdehuollon laitoshoidossa olleiden asiakkaiden määrä vähentyi puoleen 1990-1999 (23 000 => 11 000)
  - katkaisuhoidon kesto noin 10 vrk, säilynyt samana
  - kuntouttavien hoitajaksojen kesto alkoi pidentyä laman jälkeen (1997 29vrk => 2003 41 vrk)
- avohoidossa (A-klinikat ja nuorisoasemat) olleiden asiakkaiden määrä väheni laman aikana, mutta palautui 1990-luvun alun tasolle (noin 43 000)

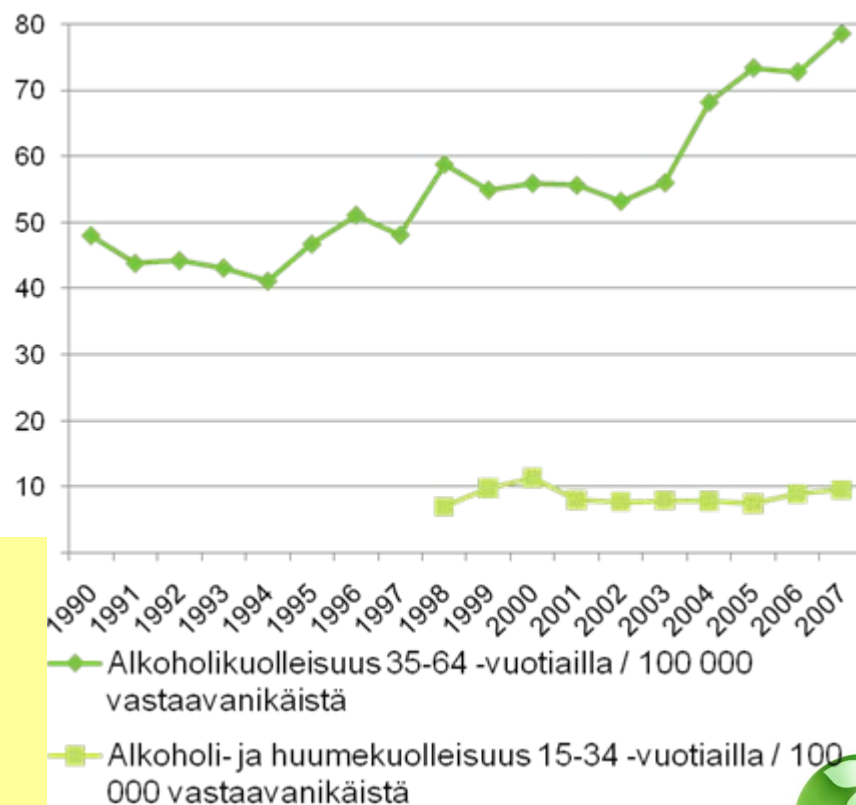

Alkoholin kulutus ja kuolleisuus

Alkoholinkulutus 100%:na alkoholina 1970-2007

Alkoholi- ja huumeakuolleisuus 1990-2007

Huumeiden kokeilukäyttö joskus –
kannabis (%)

1992	1996	1998	2002	2004	2006
5	8	10	12	12	13

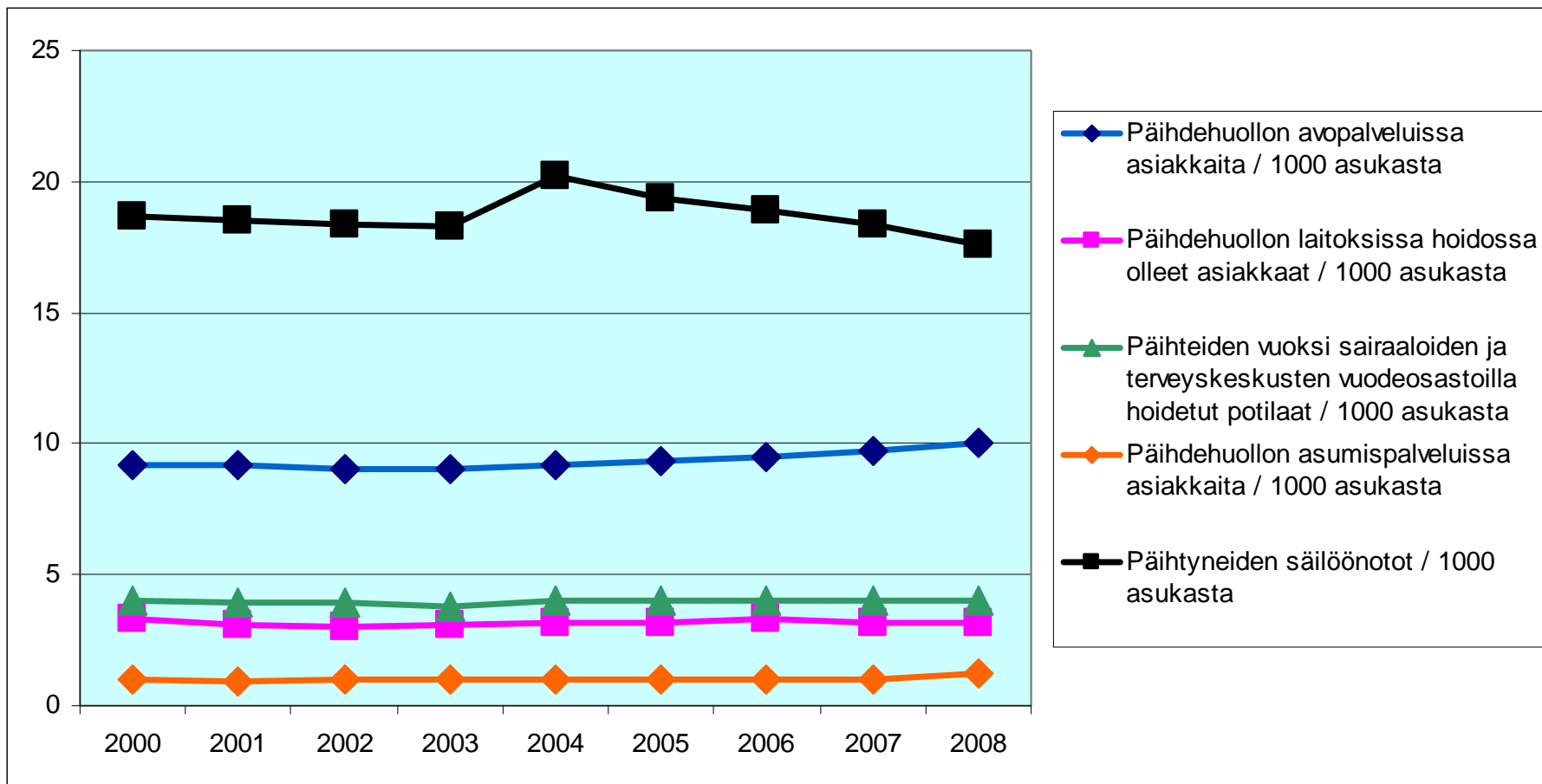

Alkoholin käyttötilanteiden muuttuminen 2000-luvun alussa

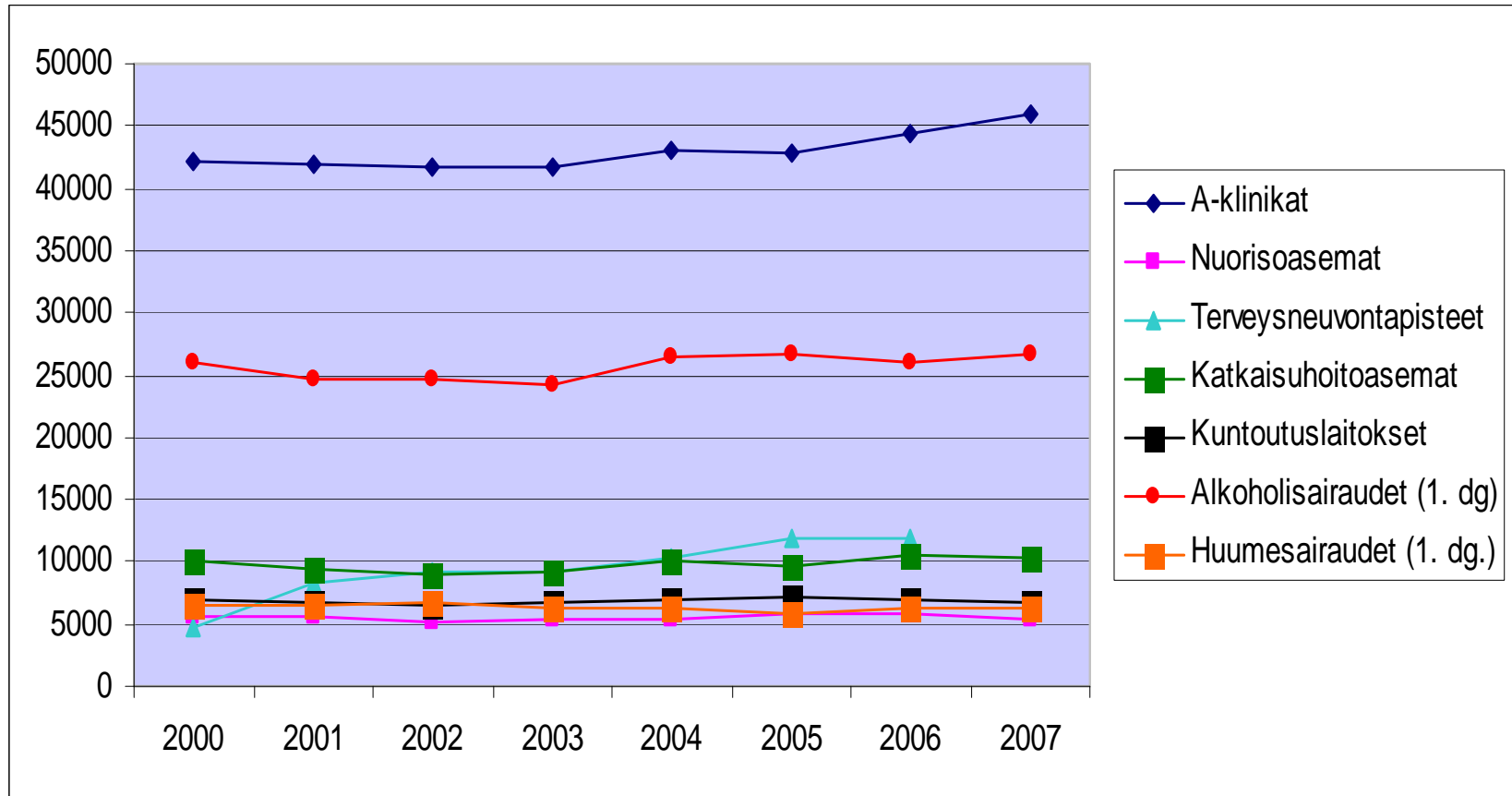
- Viidennes kuluttaa puolet käytetystä alkoholista
- Käyttökerrat lisääntyneet erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä (50-69-v) – märkä ikäpolvi ikääntymässä & yli 50-vuotiaat lisänneet kulutustaan
- Humalajuominen yleistynyt naisilla
- Nuorten alkoholinkäyttö polarisoitunut: raittius yleisempää, humalakerrat lisääntyneet
- Alkoholin käyttö yleistynyt arkipäivinä ja kotiympäristössä

Päihdehuollon avo- ja laitoshoidon sekä asumispalveluiden asiakkaat, sairaaloiden vuodeosastohoidon potilaat sekä päihtyneenä säilöönnotetut henkilöt / 1000 asukasta 1997-2008

Päihdehuollon erityispalveluiden päihdeasiakkaat ja sairaaloiden alkoholi- ja huumeapotilaat

Päihdepalvelut 2000-luvulla

- huumehoitoa on kehitetty => opiaattiriippuvaisten korvaushoito, huumeiden käyttäjien terveysneuvontapisteet
- alkoholin kulutuksen kasvu vuodesta 2003 on näkynyt aikuisten asiakkaiden määrän lisääntymisenä
  - A-klinikat 14% (2008 noin 47 400)
  - katkaisuhuolto 10% (2008 noin 10 200, jaksojen kesto pysynyt samana)
  - kuntoutus 2 % (2008 noin 6 900, jaksojen kesto pidentynyt hieman 41 vrk:sta 45 vrk:een)
- lama: erityisesti ostopalveluina hankittavan laitoshoidon leikkaukset

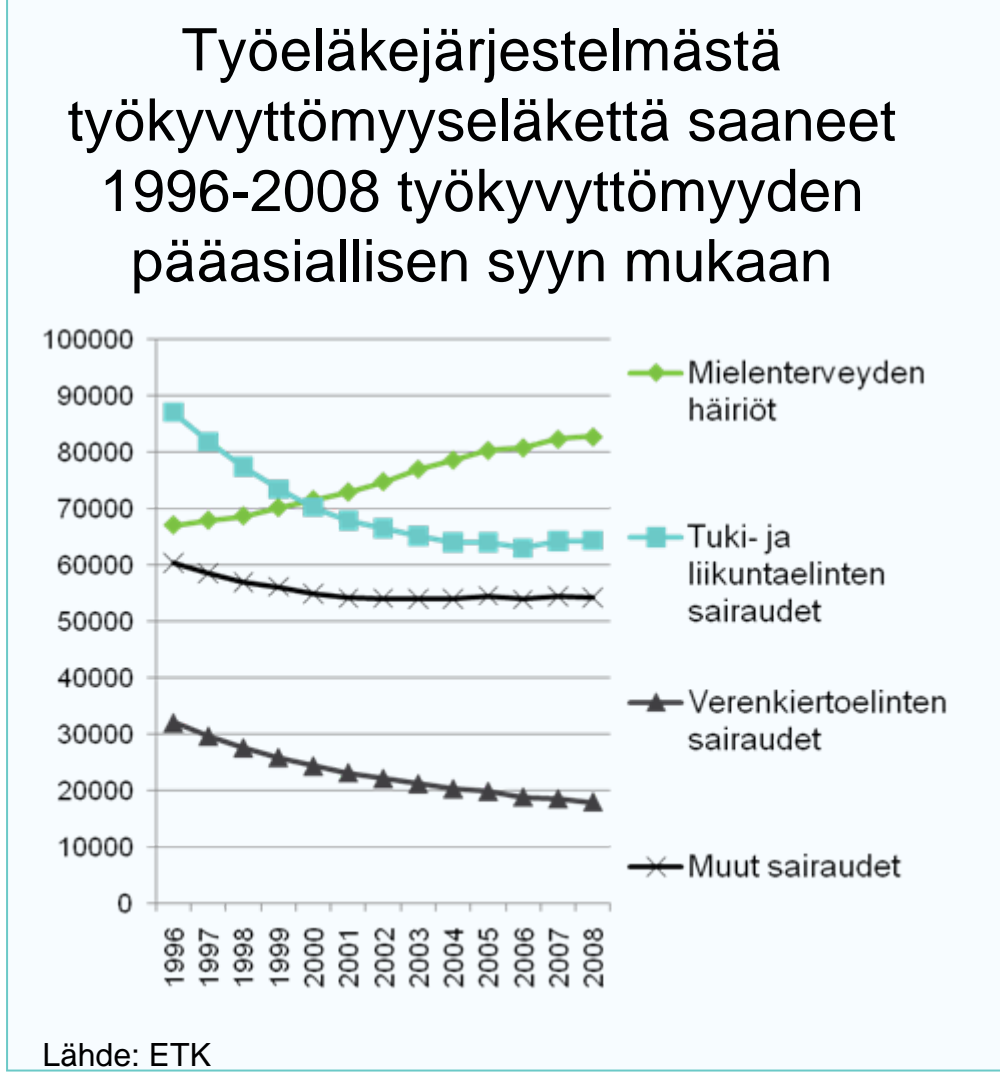
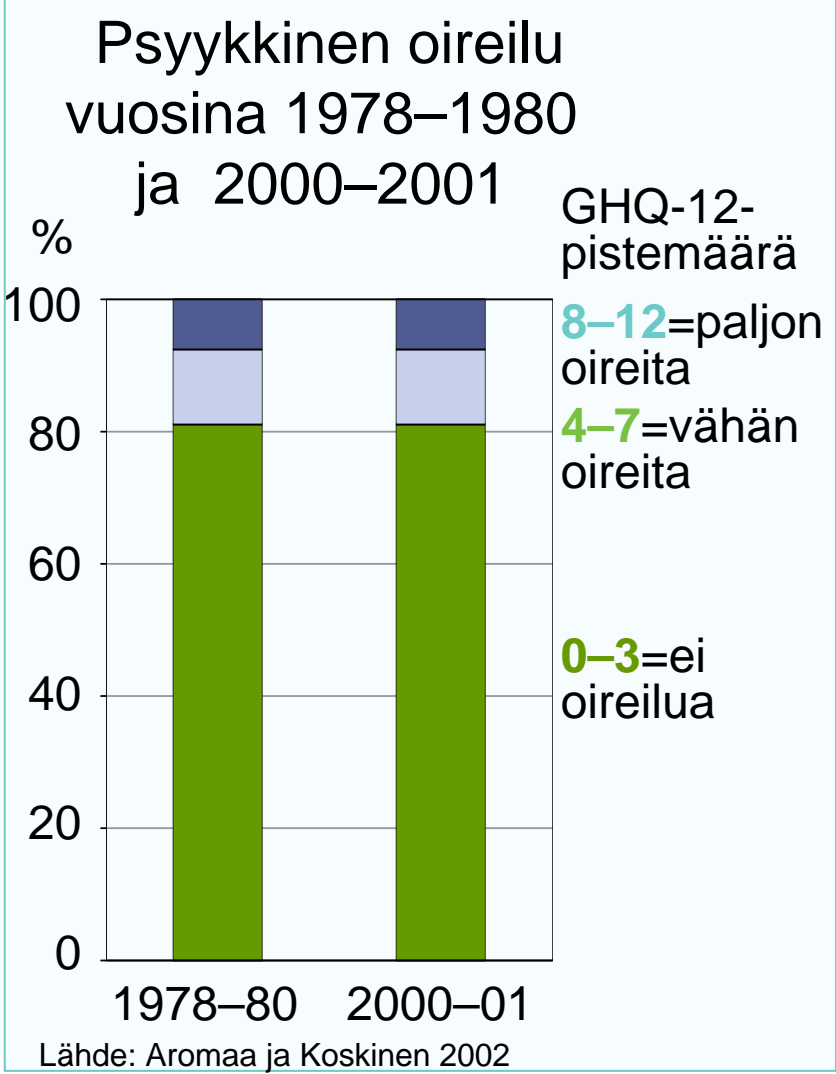
Terveys 2000 –tutkimus

(www.thl.fi/terveys2000)

- Aikuisväestöstä viidesosa kokee merkittävää psyykkistä räsitusta ja 2.5% työuupumusta
- Psykoosien elämänikäinen esiintyvyys 3.5%
- Masennus 6.5%, ahdistuneisuus 4.2% ja alkoholiriippuvuus 3.9% edellisen vuoden aikana
- Yleinen terveydentilan koheneminen ei ole koskenut mielenterveyshäiriöitä – vallitsevuus vakaata
- Työttömillä masennus- ja ahdistuneisuushäiriöt sekä alkoholin käyttöön liittyvät häiriöt ovat yli kaksi kertaa yleisempiä kuin työllisillä (Honkonen ym. 07)

Psyykkisessä oireilussa ei muutosta – työkyvyttömyyseläkkeiden lukumäärä kasvanut

Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

- 1984 mielenterveystyön komitean mietintö
- Alkoholiohjelmat alkaen 1997
- Huumausainestrategia 1997, jonka jälkeen huumausainepoliittisia toimenpideohjelmia
- Jatkumo:
  - Mielenterveyspalveluiden kehittämissuositukset, STM 2000.
  - Mielenterveyspalveluiden laatusuositukset, STM 2002
  - Päihdepalveluiden laatusuositukset, 2002.
  - Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit 2006
  - Mielenterv.kuntoutujien asu- mispalveluiden kehittämissuositukset 2007
- Mieli2009 työryhmä 2007-2009: kehittämistyön linjaukset vuoteen 2015 (10.2.2009)
- Tarkastelee yhdessä mielenterveystyötä ja päihdetyötä.
- Suunnitelma julkaistiin 10.2.2009
- Neljä painopistettä
  - Asiakkaan aseman vahvistaminen
  - Edistävää ja ehkäisevää työtä
  - Mielenterveys- ja päihdepalveluiden järjestäminen
  - Ohjauskeinojen kehittäminen

Mitä tavoitellaan?

- Hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistäminen ja päihdehaittojen ehkäisy on luonnollinen osa paikallista, seudullista, alueellista ja kansallista hyvinvointityötä
- Mielenterveys- ja päihdetyö nähdään ja toteutetaan ylisektoriaalisena toimintana, kaikille hallinnon aloille ja toimijoille kuuluvana.
- Mielenterveys ja päihdepalvelut perustuvat kansalaisten todellisiin tarpeisiin.
- Mielenterveys ja päihdepalvelut ovat helposti ja vaivattomasti saavutettavissa ja niiden toimintakäytännöt pohjaavat vaikuttavaksi todettuihin käytäntöihin.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

STM julkaisi mielenterveys- ja päihdesuunnitelman 10.2.2009 – yhteiset linjaukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015

EHDOTUKSET

Asiakkaan aseman vahvistaminen

- E1: Yhdenvertaisuus
- E2: Yhden oven periaate
- E3: Vertaistoimijuus, kokemusasiantuntijuus
- E4: Tahdosta riippumaton hoito
- E5: Toimeentuloturvan parantaminen

Edistävän ja ehkäisevän työn kehittäminen

- E6: Alkoholiverotus - Hyvinvointia tukevat yhteisöt - Ylisukupolvisuus
- E7: Strategiatyö, alueelliset koordinaattorit

Palvelujärjestelmä

- E8: Palvelukokonaisuuden koordinointi
- E9: Perus- ja avopalvelujen kehittäminen
- E10: Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdetyö
- E11: Työterveyshuollon rooli
- E12: Työllistymisedellytykset
- E13: Ikääntyvän väestön mielenterveys- ja päihdetyö

Ohjauskeinot

- E14: Opetus
- E15: Suositukset
- E16: Valtakunnallinen koordinaatio
- E17: Resurssit
- E18: Lainsäädäntö

Mielenterveys- ja/tai
päihdeongelmainen
asiakas

Sosiaali- ja terveyskeskus

Puhelin-
palvelut

Päivystys

Vastaanotto toiminta:
- matalan kynnyksen sairaanhoitajan ja
sosiaalityöntekijän vastaanotto toiminta
- depressiohoitajan, päihdehoitajan tai sosiaalityöntekijän vastaanotto
- terveyskeskuksen lääkärin ja hoitajien vastaanotto toiminta

Vuodeosastohoito

Huumeidenkäyttäjien
terveysneuvonta

Asumis-
palvelut

Päihtyneiden
selviämisen toiminta

Alkoholi – ja huume
vieroituslaitokset

Laitos- ja yhteisö-
kuntoutus

Erikoissairaanhoidon
osastohoidot

Yhdistetty
mielenterveys- ja
päihdehoidon
avohoitoyksikkö

Yleissairaalan
psykiatriset poliklinikat

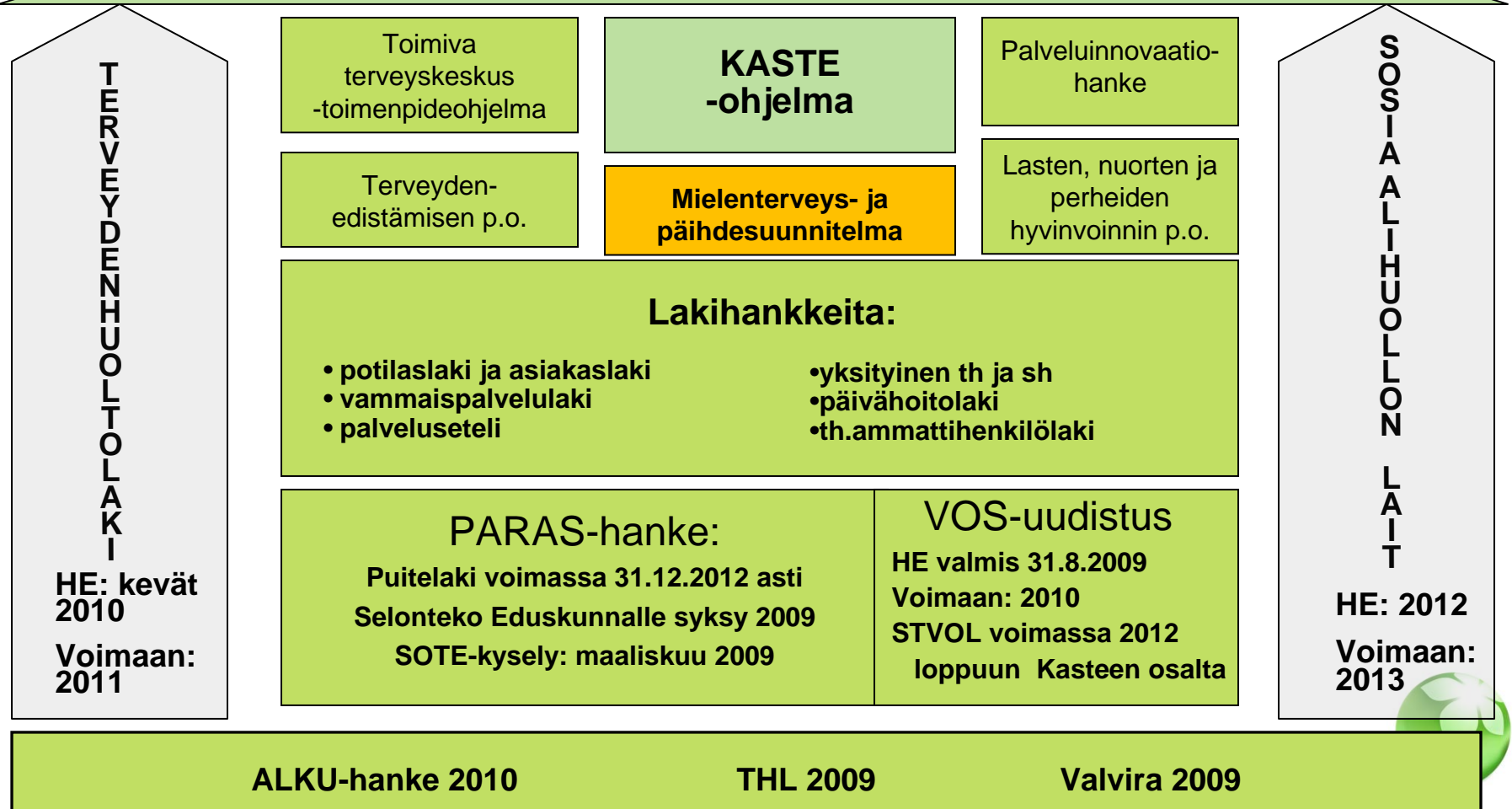
Suunnitelmasta toimeenpanoon

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöuudistus

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskeva laki

HE: kevät 2010, voimaan 2013

Miten suunnitelma on otettu vastaan?

- THL:n kuntakierros: kiinnostus!
- TEKRYn Päihdebarometri: tunnettu
- web-kysely keväällä 2009 (N=246)
  - ehdotusten merkityksellisyys / toimeenpano / palautetta?
  - puolet kuntien tai kuntayhtymien vastaajia, viidesosa järjestöistä
  - päihdetyön edustajat aktiivisempia kuin mielenterveystyön edustajat
  - tulokset:
    - tärkeimpiä ehdotuksia: yhdenvertainen kohtelu, lähetteetön pääsy, perus- ja avopalveluiden kehittäminen
    - eniten vaihtelua näkemyksissä: erikoistason palveluiden yhdistäminen, psykiatrinen sairaalahoito yleissairaaloiden yhteyteen, pakon käytön vähentäminen
    - kritiikki: huoli päihdehoidon kapeutumisesta, lähetteettömän hoitoonpääsyn (A-klinikat) vaikeutumisesta ja jopa päihdehoidon häviämisestä, sosiaalityön heikosta näkymisestä, mielenterveys- ja päihdeongelmaisten erityistarpeiden huomioon ottamattomuudesta
    - toimeenpano: tiedotus yhteistyökumppaneille, asiakkaan osallistaminen, strategiatyö, palveluiden kehittäminen
    - odotuksia: konkreettisuus, sitovuus / alueellisten erityispiirteiden huomioiminen, resurssit, laaja-alaisuus

Suunnitelman toimeenpano 2009-2015

- THL

- Informaatio-ohjaus
  - tiedotus & webropol-kysely keväällä 2009
  - verkkoportaali www.thl.fi/mielijapaihde
  - uutiskirje
- THL:n toimeenpanosuunnitelma vuoteen 2015
  - THL:n hankkeet, joissa mielenterveys- ja päihdetyötä kehitetään
    - Asiakkaan aseman vahvistaminen (14)
    - Edistävää ja ehkäisevää työ (7)
    - Mielenterveys- ja päihdepalveluiden toiminnallinen kokonaisuus (14)
    - Ohjauskeinot (5)
  - Kaste-ohjelma, Toimiva terveyskeskus -toimenpideohjelma, TEROKA, Alkoholiohjelma

- STM

- valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma
- ylisektoriaalinen ohjausryhmä

Vastuuhenkilöt

THL – koordinaatiovastuu MIPO / ta4

- Vastuuhenkilö - Tutkimusprofessori Kristian Wahlbeck
- Asiantuntijat
  - Vs. ylilääkäri Veijo Nevalainen – mielenterveyspalvelut
  - Kehittämispäällikkö Airi Partanen – päihdepalvelut
  - Kehittämispäällikkö Maritta Vuorenmaa – ehkäisevä työ
- Sihteeri
  - suunnittelija Merja Halme

Sähköposti: etunimi.sukunimi@thl.fi

STM

- lääkintöneuvos Maria Vuorilehto / sosiaali- ja terveyspalvelut
- neuvotteleva virkamies Kari Haavisto / hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Sähköposti: etunimi.sukunimi@stm.fi

THL:n alueelliset Kaste-tukihenkilöt mielenterveys- ja päihdesuunnitelman toteuttamista tukevissa hankkeissa

- Etelä-Suomi: Airi Partanen
- Länsi-Suomi: Timo Tuori / Tarja Melartin
- Väli-Suomi: Maritta Vuorenmaa
- Itä-Suomi: Veijo Nevalainen
- Pohjois-Suomi: Esa Nordling

- etunimi.sukunimi@thl.fi

THL:n tuki mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi

- Tutkimus: epidemiologia, etiologia, hoito, hoitojärjestelmä, päihdepolitiikka
- Rekisterit, tilastot
- Verkkosivustoja
  - www.thl.fi => aihealueet
  - www.sotkanet.fi
  - www.hyvakaytanto.fi
  - www.thl.fi/neuvoa-antavat
  - www.thl.fi/mielijapaihde
  - www.thl.fi/pelihaitat

THL:n tuki mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi

- Alkoholiohjelma 2008-2011: strategiatyö, paikallinen alkoholiohjelma, kumppanuussopimukset, alueellinen koordinaatio, aineisto
- Mielenterveys- ja päihdesuunnitelman toimeenpano 2009-2015: informaatio-ohjaus (www.thl.fi/mielijapaihde), THL:n omat toiminnot, yhteistyö toimiva terveyskeskus –toimenpideohjelman kanssa, tuki KASTE-hankkeille ja muille laajoille mielenterveys- ja päihdetyön kehittämishankkeille
- Huumausaineet: Reitox, huumekoordinaation tuki
- Rahapelihaitat: rahapelihaittojen ehkäisyn ja hoidon tutkimus ja kehittäminen
- Muita valtakunnallisia ohjelmia: Terveysten edistämisen politiikkaohjelma, Terveyserojen kaventamisohjelma
- Hankkeita, mm. Toimiva lapsi ja perhe, Aikalisä, Ithaca-hanke, Yhteispeli, Paikallinen alkoholipolitiikka, Mini-interventio

Onko muutoksille edellytyksiä?

- Laaja kunta- ja palvelurakennemuutos?
- Mielensterveys- ja päihdesuunnitelma?
- Mitä lama merkitsee palveluiden uudistamiselle?
- Perus- ja avopalvelujen vahvistaminen luo edellytykset epätarkoituksenmukaisen laitoshoidon vähentämiseksi?
- Henkilöstö avainasemassa - oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa vaikuttavaa työtä
- Hoitoon pääsy, palveluiden laatu ja potilasturvallisuus varmistettava
- Onnistuneen muutoksen edellytykset:
  - Muutospaineet
  - Selkeä yhteinen visio
  - Muutoskapasiteetti
  - Toteutuskelpoiset hankkeet

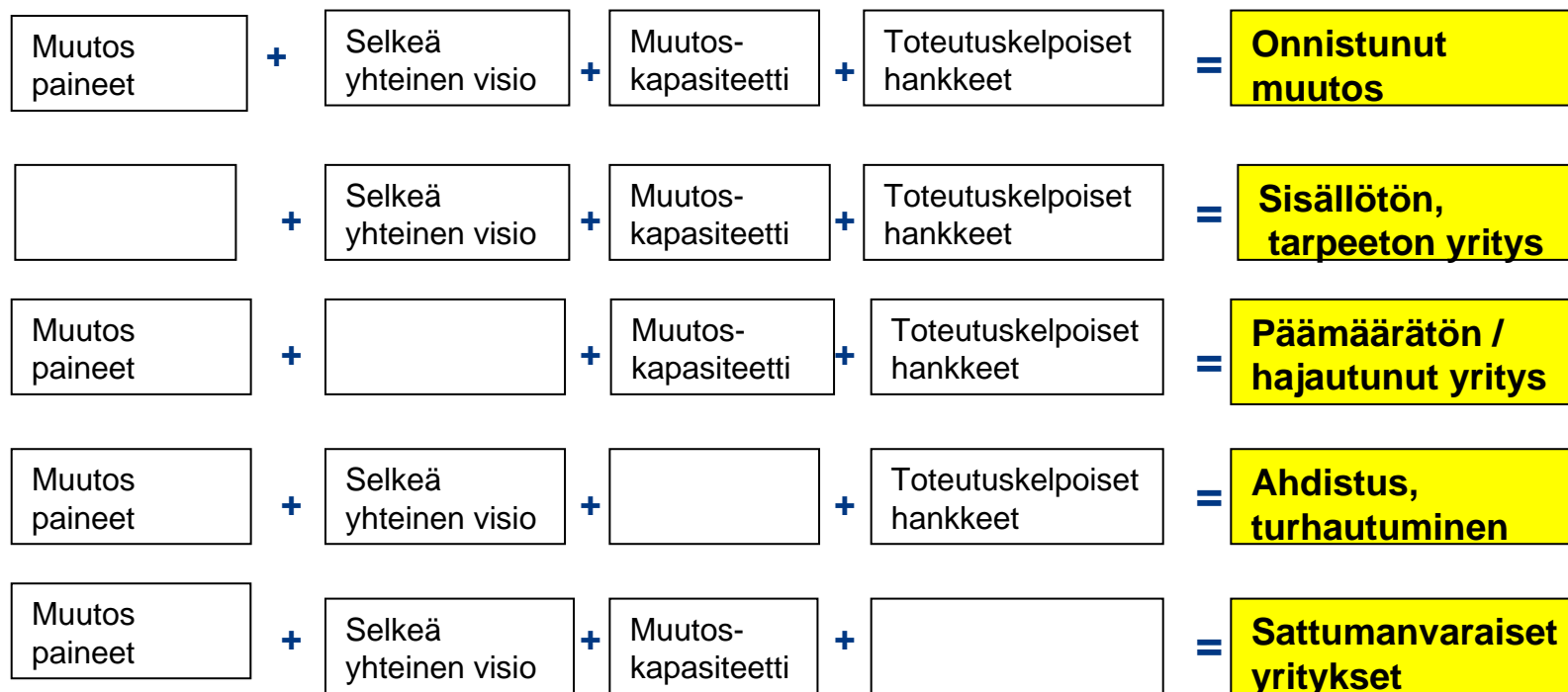

Päihdehoito

- kunta- ja palvelurakennemuutos – painotus perus- ja lähipalveluihin
- mielenterveys- ja päihdesuunnitelma – mielenterveys- ja päihdetyön yhteinen kehittäminen, perus- ja avopalvelupainotteisuus
- lama – leikkaukset kohdentuvat erityisesti kuntouttavaan laitoshoitoon
- päihdepalvelut
  - tarve – yksilöllinen / palvelujärjestelmä / yhteiskunta?
  - päihdehoito muutoksen mahdollistajana?
    - avohoito – katkaisuhoido – kuntoutus – asumispalvelut – päiväkeskus – jälkityö (koulutus, työ jne.) – vertaistuki
  - päihdehoito inhimillisen, ihmisarvoisen elämän mahdollistajana?

Erilaisia muutosprosesseja ja niiden tuloksia

www.thl.fi/mielijapaihde

